

פשיטא, אלא הכין מתרצה, דלא בדק יום ראשון דהלין שבעה דבתר שלושה דזבה אלא עד יום השביעי. אי הכי הני תרתי דרב למה לי, חדא דאמר רב היא היא והא {ד} אמר רב זבה שהפסיקה טהרה בשלישי שלה, {ומתריצין} דלא דמיין תרוויהו להדדי ולא מפשטה חדא מחברתה, אלא הך קמייטא קא אמרינן בדקו עצמן יום ראשון ויום השמיני ולא בדקו יום השביעי, דהוה ליה תחלתן ולא סופן, הא דרב ששת קא אמר דלא בדקו ביום הראשון אלא (אלא) ביום השביעי, דהוה ליה סופן אף על פי שאין תחילתן. מהו דתימא הא קמיתא היא, דכיון דבדיק ביום ראשון איתחזק בטהרה, אבל הא דרב ששת, דלא בדק עד יום השביעי, אימא לית לה חזקה דטהרה ולא מטהר ר' אליעזר בכי הדין מעשה, קא משמע לן דכי הדא מטהר ר' אליעזר. והילכתא היא, דליכא דפליג עליה דרב,¹⁰ וסליקת שמעתא כולה כר' אליעזר וכי דתריצו רבנן לתרתין (שנין) שמעתתא דרב.¹¹

רנב (י"ד סי' רא) וששאלתם¹ נדה² שטבלה בים, עלתה לה טבילה אילא.³ כך הראונו מן השמים:⁴ שנדה דאוריתא⁵ עולה לה טבילה בים,⁶ מפני שהים כמקוה הוא,⁷ ומקוה ב"ט טובלין כל⁸ חייבי טבילות,⁹ נדות¹⁰ ויולדות ומצורעין וטמאין¹¹ בנבלה ובשרץ¹² ובעלי קריין,¹³ חוץ מזב שנאמר¹⁴ ב"ט (וי

א המלה נכפלה בטעות, בסוף שורה ב מעה"ג: נידה ג ש"ת: או לא (והוא הוא), מעה"ג: או לא, ומדלג מכאן עד "הואיל" (ראה להלן, הערה ח) ד תש"ר מתחיל כאן, וגורס: כן ה המלה חסרה בתש"ר; ש"ת: כך ראינו ו ש"ת: דאורייתא ז תש"ר: במקוה (!) ח המלה חסרה בש"ת ותש"ר; מעה"ג: הואיל (ראה לעיל, הערה ג) ט ש"ת ומעה"ג: בה י המלה חסרה במעה"ג יא ש"ת: טבילה יב ש"ת: נדה, מעה"ג: נידות יג ש"ת: ויולדת ומצורעין וטמאין, תש"ר ומעה"ג: ויולדות ומצורעין וטמאין יד מעה"ג: בנבלה בשרץ טו תש"ר: קראין, מעה"ג: קריים טז תש"ר ומעה"ג: שני יז המלה חסרה בתש"ר

10 ראה לעיל, עמ' 79. אמנם ר' חנינא חלוק עליו בדינו הראשון, וברור שהיה חולק אף על הלכה זו מקל-וחומר, אך לא הובאה בתלמוד התייחסות שלו לשאלה זו; ועל כל פנים כבר קבע הגאון (עיין לעיל, הערה 7) שהלכה כרב נגד ר' חנינא.
11 עיין לעיל, עמ' 82 (ועמ' 85).

[רנב]

1 כתב-יד קמברידג' Add. 474, דף 182 ע"ב, סי' ב, בהשוואה לש"ת, סי' קסד; לתש"ר ח"ב, עמ' 51 (התשובה בלבד; מתוקן על-פי כתב-היד); ולמעשה הגאונים, סי' פו (מתוקן על-פי כתב-היד); אוה"ג חגיגה, סי' טו. התשובה מיחססת לרנ"ג בש"ת, סי' קסד (על-ידי הכותרת "לו ז"ל", החוזרת לסי' קסג = סי' רעט אצלנו), ועל-ידי השואל והמשיב (כנראה רב האי, ראה: תש"ר, ב, עמ' 49-51) בתש"ר, שם, ואף כלולה בשני קבצים של תשובותיו (ראה לעיל, עמ' 39-40 [והערה 52], 45-46). ר' ישעיה די טראני הזקן ייחסה לרב נטרונאי או לרב פלטי (ראה: המקורות שצוינו בתוכ"פ, מועד, עמ' 1138, הערה 35, והשווה: אוה"ג, שם, עמ' 10, הערה א), בגלל שהשתמש במקור שבו מופיעים שני ייחוסים לאחד מן הקבצים האלה (ראה לעיל, עמ' 39, הערה 51), אך כבר הראינו שהייחוס לרב נטרונאי עיקר.

טו, יג) ורחץ בשרו במים חיים וטהר. ועכשיו כל נדות^א שבישראל^ב ספק זבות הן,² ואין עולה להן טבילה במקוה (וצריכות) [אלא צריכות] מים^ג חיים, שכך שנינו (פרה פ"ח מ"ח) כל הימים כמקוה שנאמר^ד (בר' א, י) ולמקוה המים קרא ימים, דברי ר' מאיר,^ה ר"י יהודה אומר^ו הים הגדול כמקוה {ו} לא^ז נאמר^ז ימים אלא שיש בו מיני ימים הרבה, ר' יוסי אומר^ח כל הימים מטהרין^ט בזוחלין ופסולין^י לזבין^{יא} ולמצורעים ולקדש בהן^{יב} מי חטאת. י"ו ומשנה^{יז} זו^{יח} הלכה היא,^{יט} ושנויה^כ כאן^{כא} ושנויה שוב במקואות^{כב} (פ"ה מ"ד) לומר^{כג} שהלכה היא,^{כד} וכר^{כה} יוסי – דקיימא^{כו} לן ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי, הלכה כר' יוסי – שאמר^{כז} פסולין לזבין^{כח} ולמצורעים,^{כט} וכל נדות^ל ספק זבות הן.

דרישת הגאון שזבה (ונדה, בתור ספק זבה) תטבול במים חיים, כפי שמחייבת התורה בנוגע לזב, נוגדת את ההלכה המפורשת בתוספתא (מגילה פ"א ה"ד; זבים פ"ג ה"א), שבעניין זה נבדלו זב וזבה. רב האי⁵ כינה את

א מעה"ג: נידות ב תש"ר: בישראל, מעה"ג: שבישר' ג מעה"ג: עולין ד על-פי כל המקבילות ה מעה"ג: במים ו תש"ר ומעה"ג: שני' ז המלים "דברי ר' מאיר" חסרות בש"ת ח מעה"ג: ור' ט הקיצור אף בתש"ר י ש"ת ותש"ר: ים יא על-פי כל המקבילות יב תש"ר ומעה"ג: נאמ' יג המלה חסרה במעה"ג; הקיצור אף בתש"ר יד ש"ת: מטהרין טו ש"ת: ופסולי טז ש"ת ותש"ר: לזבים ז תש"ר: מהן יח ש"ת מדלג כאן עד "וכל נדות", בסוף התשובה יט מעה"ג: ומשונה (!) כ תש"ר: זאת כא המלה חסרה במעה"ג כב תש"ר ומעה"ג: ששנויה כג תש"ר: כך כד תש"ר: במקוות כה הקיצור אף במעה"ג ובתש"ר כו תש"ר: כר' כז תש"ר: דקי' כח הקיצור אף במעה"ג ובתש"ר כט תש"ר: לזבים ל מעה"ג: ולמצורעין לא מעה"ג: נידות

- 2 מאחר שהחמירו לשבת שבעה נקיים אפילו על טיפת דם כחרדל (ברכות לא ע"א ומקבילות); השווה הניסוח בסוף סי' רמח, לעיל.
- 3 כמובן, פוסקים אף כמשנה שמופיעה פעם אחת בלבד, כל עוד לא חולקים עליה חכמים אחרים (ראה לעיל, עמ' 79); נראה שכאן, כבמקרים אחרים (ראה לעיל, עמ' 65, ובהערה הבאה), הוסיף הגאון נימוקים מעבר לנדרש.
- 4 אף הקביעה שהלכה כר' יוסי נראית מיותרת (עיין בהערה הקודמת), מאחר שלא נחלקו התנאים בנוגע לפסול הימים לטבילת זב; אולי ראה הגאון לנכון להעיר על כך בגלל שהלכה זו מפורשת דווקא בדברי ר' יוסי. יש לציין שמאחר שרנ"ג גורס (בעידובין מו ע"ב) שהלכה כר' יוסי רק "מחבירו" ולא "מחביריו" (ראה לעיל, עמ' 78–79 והערה 74), נראה שלא התייחס לר' מאיר ולר' יהודה בתור רבים לעומת ר' יוסי היחיד, בגלל שאין ביניהם תמימות דעים, אף שבנקודות מסוימות הסכימו שניהם נגד ר' יוסי. כידוע התלבטו הפוסקים לא מעט בנוגע למקרים כאלה, ראה לעיל, סי' קע, הערה 3.
- 5 ראה לעיל, הערה 1.

שיטת רב נטרונאי "טעות גדולה" בגלל תוספתא זו, ואכן אם לא נניח שברייתות אלה נעלמו מעיניו,⁶ קשה להסביר למה פסק רב נטרונאי כפי שפסק. היו שהציעו שהגאון הגיע לקביעה זו על-פי דיוק במשנה⁷ או בספרא,⁸ או שהחמיר בניגוד לעצם הדין בגלל פולמוס אנטי-קראי.⁹ אך נראה הסבר אחר: הדרישה לטבילת זבה (ונדה) "במים חיים" מצויה במקומות רבים בספרות הגאונים; בחלקם ברור שהכוונה איננה למשמעות המקורית של ביטוי זה (= מי מעין), אלא למים שאינם שאובים.¹⁰ אפשר שמסורת זו היתה כה מושרשת כבר בזמנו של רב נטרונאי, שהגאון ראה אותה כמחייבת, ופסיקתו נובעת מפרשנות מילולית למונח "מים חיים" שבמסורת זו.¹¹

רנג (יו"ד סי' רל) וששאלתם¹ נדר שיש בו שבועה יש לו היתר אי לא.² כך אמר רב יהודאי גאון זצ"ל: דאנו³ אין בנו כח ואין אנו יודעין לפתוח פתח לשבועה להתירא,² ודקאמרינן⁴ (עירובין סד סע"ב; נדרים

א כ"ק: אילא ב ה"פ ותש"ר מתחילים כאן: וכך (ראה הערה 1) ג כ"ק ותש"ר: אמ' ד ה"פ: יהודה גאון זצ"ל ה ה"פ ותש"ר: דאנו ו תש"ר וה"פ: להתירה, כ"ק: להיתרא ז כ"ק: ודקאמר, ה"פ: דקאמרינן, תש"ר: דקאמרי (ראה הערה ו בעמוד הבא)

- 6 עיין לעיל, עמ' 70-71.
- 7 מקואות פ"ה מ"ה. כך הציע שור (תיקונים ומילואים בסוף ספר העתים, עמ' 355), והשווה: השלמותיו של אלבק למשנה זו.
- 8 סוף מצורע (עט ע"ב; לפי גירסה משובשת). ראה: תוכ"פ, מועד, עמ' 1138.
- 9 זאת היתה ההצעה הראשונה של שור, ספר העתים, עמ' 25, הערה קלז; עיין: תיקונים ומילואים, שם, עמ' 355. לגבי הסבר זה השווה מה שכתבתי לעיל, סי' ס, הערה 5.
- 10 ראה: המקורות שציין הילדסהיימר בה"ג, ג, עמ' 345, הערה 18 (ושם, עמ' 358); ה"פ, עמ' קלז. כך ניתן לפרש, למשל, גם בש"ת, סוף סי' קע (ראה לעיל, עמ' 126, הערה ד).
- 11 ראה לעיל, עמ' 89-90; מסורת זו משותפת לשאלות ולהלכות פסוקות, וייתכן שהיא שייכת למורשת הקדומה של ישיבות הגאונים. נראה שהגאון שתשובתו מובאת באוה"ג ר"ה, סי' יג, אכן הצריך מים חיים ממש, ואפשר שאף זו תשובת רנ"ג, ראה להלן, סי' תקלב.

[רנג]

- 1 חמדה גנוזה, סי' ו, בהשוואה למקבילתו בכתב-יד קמברידג' Add. 474, דף 185 ע"א-ע"ב, סי' יו (בתוך קבוצה של תשובות רנ"ג, ראה לעיל, עמ' 39-40), ולמקורות המקבילים, ה"פ, סי' קכז ותש"ר, א, עמ' 49, סי' יב² (מתוקן על-פי כתב-היד); אוה"ג נדרים, סי' מח-מט (ראה שם, הערות א, ג, למובאות בספרי הראשונים). לפי נוסח ה"פ ותש"ר, תשובתנו נראית כהמשך התשובה המובאת בסימן הבא, אך מבחינה עניינית אין ביניהן קשר ברור, וצ"ע. ראה גם בהערה הבאה, ובהערה 4 בסימן הבא.
- 2 חומרה זו, המבוססת על התנהגות רב יהודאי גאון, מצויה הרבה בספרות הגאונים (ראה